

Pr. Ioan Chirilă

Model, Chip, Sens

© Editura EIKON
București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1
cod poștal 014605, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN: ISBN: 978-606-711-741-7

Tehnoredactare: Lect. univ. dr. Paula Bud
Corectură text: Drd. Alexandru Salvan
Editor: Valentin Ajder

Pr. Ioan Chirilă

Model, Chip, Sens

(Eseuri)

Cuvânt înainte
sau Ovidiu PECICAN

E I K O N

2017

îngeri cu chip de lumină, cântau: lumină, lumină, dor și dor aprins, lumină, lumină, haide la fântână și-i prinde lumină în vadra de sus ca să dai lumină, lumină dintru Cei de Sus. Așa ei ne-au spus, lumină, lumină, *Hristos a înviat! Slavă întru cei de sus...* era Ierusalimul cel de sus, orașul păcii aduse lumii de Învierea Lui.

Cuprins

Eseuri altminteri	5
-------------------------	---

Model

Despre re-descoperirea modelului.....	13
Formal, instituțional și viitatea credinței	17
Dinamica granițelor culturale ale Europei.....	29
O cotitură în politica imperială romană: Edictul de la Milan (313)	43
Sărbătoarea spiritului românesc.....	47
Despre spre spiritualizarea existenței create.....	53
Psalmii – expresia dialogului restaurator întru asemănarea cu El.....	61
Rugăciunea – model și mediu de realizare a comuniunii...	69
Șabatul – fericirea odihnirii tuturor în Dumnezeu	75
„Vino și vezi”!.....	79

Chip

Omul – topos/tropos al întâlnirii și al conlocuirii.....	87
Mesia în apocrife	97
Origen – contemporanul nostru	115
Modele ale pelerinului (Sfântul Ioan Casian și Sfântul Gherman).....	125
Episcopul Nicolae Ivan – zidind pe temeliile vechi, ca oarecând Neemia.....	131

Nicolae Neaga – patriarhul studiului Vechiului Testament din România	141
Părintele Dumitru Stăniloae	145
Gala Galaction – un chip patriarhal în literatura românească	153
N. Steinhardt și comuniunea dialogică a cărților	163
Fecioarei, ca adânc tainic de fericire	167

Sens

Rostiri pentru așezarea într-o iubire	173
Telos-ul omului: contemplație sau pragmatism?	181
Cuvântul împreună răstignit sau cheia cerului	195
Înălțarea începe din îngenunchiere	203
Despre „theoria” și creație	207
Exegeză și multiculturalitate	213
Pledoarie pentru sens	227
Despre sensurile spirituale ale firii	233
Pace tuturor!	237
Restaurarea sensului	243
Călătorind prin stih spre eterna răsărire	247
Grădina Paradisului și grădina Ghetsimani*	251
Anastasis	255

DESPRE

RE-DESCOPERIREA MODELULUI*

Chipul este o sumă a făpturii, dar în același timp și un mod de regăsire a noastră în paradigma eternă. De aceea, atunci când zic „chip” mă gândesc la un complex de factori, de stări și de acțiuni, nu doar la chip ca înfățișare. Chipul este totalitatea arătărilor noastre realizate către lume și către cer. De fapt, expresia „chip” este una dintre sintagmele teologic-antropologice care încă își mai caută definirea desăvârșită/totală. Aș putea să afirm că, întrucât noi suntem zidiți „după chipul Lui” (Fac 1,27), noțiunea de chip, ceea ce este în noi, are o componentă transcendentă, este un *nucce*, și de aceea nu poate fi epuizată într-o definiție, ci doar trăită, înțeleasă din trăire și arătată.

Arhiepiscopul Teofil s-a născut la 11 noiembrie 1909 în Arcalia, jud. Bistrița Năsăud. A urmat studiile gimnaziale și liceale la Lemniu (Sălaj), „Andrei Mureșanu” – Dej și „George Barițiu” – Cluj, apoi studiile universitare la Academia Teologică Unită din Cluj-Gherla și studii de specializare la Facultatea de Teologie Catolică din Paris. După hirotonire a fost preot în Ceaba, Băbuț și Panticeu, în cadrul Eparhiei Unite de Cluj-Gherla. În vremea slujirii pastorale a fost preocupat în mod constant, de găsirea celor mai eficiente căi de îmbogățire duhovnicească. Dobândise foarte bune cunoștințe de limba franceză, fapt care i-a permis să traducă lucrarea lui D. I. B. Chautard, *Sufletul apostolatului* (trad. pr. Teofil Herineanu,

* Eseu publicat cu titlul „Un chip al cetății sau despre re-descoperirea modelului,” *ORAȘUL – revistă de cultură urbană* 4 (2009): 16.

Ed. Asociației Preoților „Sf. Nichita”, Cluj, 1943). În anul 1948, memorabilul an al revenirii la Biserica străbună, fiind preot greco-catolic la parohia Panticeu, la un moment dat, timp de trei zile și trei nopți, nu a mai fost văzut de nimeni. S-a retras în Biserica parohială, unde s-a rugat, cerând Părintelui ceresc să-i lumineze calea. La ieșirea în public a declarat că revine la Biserica străbună (din mărturia mamei sale, transmisă de prot. T. Herineanu – Dej). Acest eveniment îmi amintește de o situație similară de la Roman. Preocupările sale duhovnicești începeau să se întrupeze întotdeauna cu rugăciunea personală, avea o pravilă strictă la care nu a renunțat toată viața. Fiind episcop la Roman și neavând o capelă personală, era nevoit să se ducă în Catedrală pentru rugăciunea de seară. În una dintre seri, întârziind în rugăciune, a fost închis de către slujitori în catedrală. Ceea ce este însă, imperios necesar pentru noi să înțelegem, e faptul că *numai prin rugăciune chipul se întărește și se revarsă înspre lume ca arătare/mărturie*. Pentru Arhiepiscopul Teofil rugăciunea era hrana sufletului, era o scară ce te urcă la cer și pe care cerul coboară la tine. Rugăciunea este mediul de sfătuire și de învățare/întrupare a celor despre Dumnezeu. Pentru ca ea să fie sprintenă și înălțătoare, îi mai trebuie rugătorului și cea de-a doua aripă: postirea, iar Arhiepiscopul Teofil era un postitor și un cumpătat întru toate. Acestea două te țin lipit cu nădejdea de Dumnezeu și nu de lume, de aceea îmi răsună în inimă cuvintele sale: *rugați-vă, rugați-vă!* Să se roage tot trupul! Sfaturi pe care ni le adresa pe când eram elev seminarist. Știa, în chip desăvârșit, că ceea ce este cu neputință la om este cu putință la Dumnezeu și că El este nemincinos în făgăduințele Sale: *voi fi cu voi până la sfârșitul veacurilor* (Mt 28,20). Cel care are nădejdea în Dumnezeu nu se teme de iscodirile și ispitirile omului.

Ca păstor al păstorilor, purta o grijă deosebită pentru întărirea culturală și spirituală a preoțimii. Am dat la lumină

câteva din scrierile sale prin care povățuia preoțimea spre spovedania proprie. A rămas peste veacuri, ca argument în acest sens, o Circulară emisă pe când era la Roman, în care cerea preoților să-i comunice când și la cine s-au spovedit. Dar nouă, tinerilor teologi, ne vorbea în chip deslușit cum trebuie să ne comportăm în comunitate, în afara școlii și a Bisericii. Nu voi uita acele cuvinte care ne îndemneau spre Scripturi, spre mărturie și spre slujirea celor din nevoi.

Că ești după chipul lui Dumnezeu nu se înțelege din rostire, ci din trăirea în chipul lui Dumnezeu. De aceea, ierarhul încerca să ne spună, dar mai mult să ne arate, că pe semen trebuie să-l iubim precum l-ar/l-a iubit Hristos. Se poate spune, și încă trăiesc martori ai iubirii lui, că era părintele săracilor. Își împărțea salariul și sumele disponibile din fondurile speciale ale Episcopiei, săracilor, preoteselor văduve și orfanilor. Încă și după moarte au fost distribuite sumele păstrate pentru înmormântare, săracilor. În această dragoste slujitoare, chipul nu mai este o definiție, ci o arătare, o epifanie pe care nu o pot da uitării.

A fost, apoi, și un susținător al proiectelor de înălțare de noi lăcașuri de cult. Ctitoririle sale din Cluj-Napoca sunt cele două Capele realizate în cartierul Grigorescu (Sfinții Apostoli Petru și Pavel) și Gheorgheni (Sfântul Dumitru – Borhanci), care astăzi sunt biserici parohiale. În timpul păstoririi sale s-au edificat multe biserici noi și, în toate cazurile, se lupta pentru a obține fonduri suplimentare și pentru a molcomi autoritățile statului, atunci când se opuneau sau încercau să stopeze acest gen de construcții.

Aș vrea, însă, să vă prezint o față a Arhiereului iubitor de frați oropsiți. Atât atunci când era la Roman (1949-1957), cât și după venirea la Cluj (1957-1992), a purtat o grijă osebită pentru cei care se întorceau din pușcării și chiar pentru frații greco-catolici care nu reveniseră, atitudini care i-au atras

multe critici. De ce oare, se îngrijea și de ei? Pentru că ce folos ai, dacă dai cu împrumut nădăjduind că vei primi înapoi, oare nu și păgânii fac așa?! (Lc 6,34) Cred că știa bine acest stih și de aceea, tot ceea ce dăruia o făcea pentru lauda lui Dumnezeu și nu pentru a dobândi lauda oamenilor. Aceste fapte le știu puțini, eu vi le pun în față deoarece ele sunt osatura modelului, pe care noi trebuie să-l redescoperim, spre a ieși din criza morală și materială actuală. Arhiepiscopul este modelul, iubitorului de Dumnezeu – *Teo-filos* și noi putem crește în chipul lui întrupând aceste arătări, în veacul de acum.

Arhiepiscopul Teofil a fost un chip smerit al cetății, un rugător neîncetat și un dăruitor chibzuit spre cei săraci, pentru ca ei să nu uite lauda și iubirea lui Dumnezeu. A fost un chip și un model al orașului nostru.

FORMAL, INSTITUȚIONAL ȘI VIITATEA CREDINȚEI*

Cuprinși de fascinantul orizont al operei steinhardtien¹, suntem tentați, cel mai adesea, să abdicăm de la unele norme hermeneutice menite să releve stadiile formării în dinamica lor excepțională, pentru a fi „în pas” cu spiritul momentului, cu spiritul globalizării. Dacă, pentru moment, am ales să mă rezum la o singură lucrare din opera steinhardtiană²: *Eseuri despre iudaism*, apariție destul de recentă³ ce constituie încă obiectul unor noi proiecte editoriale, o abordare din perspectivă sincronică, care mi s-a părut cea mai potrivită, deoarece înșiși autorii nu fac altceva decât să dialogheze într-o sincronie deplin conștientizată cu nume rămase pentru noi celebre, dar pentru ei, nu întru totul: Gide, Massis, de Ferenczi, Ruppin, Cohen, Goyau, Seilliere, Fleg, Eberlin ș.a. sau cu direcții și soluții religioase și politice care nu au reușit întotdeauna să contribuie în chip real la ieșirea din anarhie, moralizare și xenofobie tocmai pentru faptul că nu plecau de la fundamentele doctrinare certe și inamovibile.

Nu am putut abdica de la o observație foarte evidentă, și anume, de la faptul că toate scrierile realizate de N. Steinhardt au fost pe deplin asumate de autor și, de aceea, ele sunt reflectate sub formă sintetică în scrierea capitală, în *credo*-ul steinhardtian, *Jurnalul fericirii*. Opțiunea mea pentru acest tip

* Articol publicat cu titlul „Dia/Crisis – re-gândirea credinței sau între formal, instituțional și viitatea credinței,” *Tabor – număr tematic „Nicolae Steinhardt – monahul de la Rohia”* 4 (2009): 29-38.

de abordare este susținută și de faptul că „tahigraful” acestei scrieri (N. Steinhardt) nu era încă în faza de fixare a unei noi opțiuni confesionale, ci căuta, în chip stăruitor, un altfel de reformism liberal în sânul propriei religii. Spun un altfel de reformism deoarece curentul de reformă în sânul comunităților iudaice din Marea diasporă se realizase deja, chiar în chip instituțional, în secolul al XIX-lea, numai că pentru cei doi, Nicolae și Emanuel, nu era mulțumitor, nu era (și traduc numele celor doi, citiți ca un simplu experiment ludic) revelare a biruinței poporului întru „cu noi este Dumnezeu”; ei căutau o reformare de substanță și nu doar una realizată în structurile formalului, fie el chiar și cultic, sau al interacțiunii sociale. În fapt, deși cei doi par a căuta o reformare, nu cred că este vorba despre așa ceva, de aceea îndrăznesc să afirm că suntem în fața unui exercițiu de „dia/crisis, de re/gândire” a propriei credințe/religii plecând de la temelii (aici neprecizate, presupuse ca fiind cunoscute) și în conformitate cu mediul cultural, religios și politic de habitare.

Voi recurge întotdeauna, atunci când trebuie să vorbesc despre iudaism, la ceea ce eu numesc, în cursul de Studiul Vechiului Testament, *Magna Charta* diasporei iudaice, de la *Ieremia* cap. 29 și de la faptul că această împrăștiere a poporului ales printre neamuri are și un rol mărturisitor: ei sunt martori ai Dumnezeului celui Viu, ai lui *Yahweh* hai. Dar totuși, în cazul lui N. Steinhardt, mi se pare că domnia sa căuta altceva, căuta forme concrete de exprimare a religiei proprii, forme deplin transparente pentru unitatea și sincronia perfectă dintre religie și morală, unitate care este nucleul unei acțiuni mărturisitoare și totuși, îngăduitoare față de celălalt. El căuta, în opinia mea, credință totală/dogme, cult viu/experiere și instituții. Acest orizont al căutării introduce în sine dimensiunea creștină catolică, ca element de comparație, ca posibilă paradigmă, dar aceasta numai din perspectiva

asemănării zdrobitoare dintre cele două religii, nu în nucleul mărturisirii, ci în cel al organizării și funcționării instituționale, în cel al realizării și trăirii autonomiei. În acest caz, putem spune că dialogul celor doi intelectuali evrei nu viza o direcție reformistă, ci din contră, o formă de reasezare a conservatorismului în perspectiva unei democrații liberale, a unei inimi iubitoare pentru *demos* în actul conducerii acestuia de către „bunul rabin”, gata să te asculte și să te povățuiască în calea credinței celei vii.

Atunci când invoc textul din *Ieremia*, o fac pentru că autorii se revendică, și ei, pentru o implicare deplină în viața cetății, fără segregări subiective, pentru păstrarea fermă a credinței și pentru neabdicarea de la *telosul* specific al celui ales, de la centralitatea Torei din inimă, și nu din minte, în social. Or, tocmai acestea erau comandamentele lui *Ieremia* 29,4-7: *zidiți casă și trăiți; nașteți fii și fiice, ca să nu vă împuținați acolo; căutați binele țării... că de propășirea ei atârnă și fericirea voastră*. Avem, deci, în față, o scriere despre iudaism, care ni se relevă ca fiind o re-gândire a propriei religii pentru ca să se însănătoșească propriul neam, o scriere despre care nu am prea multe referințe critice ca să pot spune dintru acestea care a fost ecoul real în epocă. Dar această scriere ne relevă două conștiințe vii ale iudaismului interbelic, două conștiințe gata să asume responsabilitatea propriei religii și două conștiințe vigilente gata să exprime, dintr-o analiză rațională, atenționări ferme atunci când se produc devieri conjunctural politice în defavoarea credinței și a epifanizării sale în morala personală și comunitară.

Cu câțiva ani în urmă, am lansat în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca un proiect de cercetare pe tema *Eseuri despre iudaism – N. Steinhardt, Em. Neuman*, menit să releve importanța acestei scrieri pentru cunoașterea iudaismului european din perioada interbelică. Căutam

noi elemente de informare și analiză a perioadei de dinaintea marelui Shoa, dar căutam, deopotrivă, să punem în circulație în mediul românesc această scriere care exista doar în limba franceză. Consideram că este de datoria noastră, a celor care ne-am împărtășit de comuniunea lui N. Steinhardt, să facem cunoscută această etapă importantă din viața unuia dintre autori: etapa căutărilor și a regândirii structurilor religioase proprii celor doi. La proiect a aderat monahul Casian (viețuitor al Mănăstirii Rohia), cel care a făcut prima traducere a textului în românește, dar noi nu am avut forța necesară publicării celor două scrieri realizate de domnia sa. Nu mică ne-a fost uimirea atunci când am văzut proiectul Humanitas realizat. Totuși, am putut observa cât de importantă este realizarea unui act de traducere a unei lucrări cu tematică religioasă într-un mediu teologic. Cele două lucrări au relevat faptul că scrierea este o sumă de dialoguri analitice care au putut fi publicate mai întâi în formă fragmentară, dar autorii vizau realizarea unei scrieri unitare, fapt ce reiese ca atare în momentul în care observi că partea a patra a lucrării este, în realitate, o concluzie ce sistematizează primele trei părți, dar care este, în același timp, și un ghid efectiv de lectură pentru părțile anterioare. Mă bucur astăzi să scriu câteva rânduri despre această scriere și manifestare mărturisitor iudaică a lui N. Steinhardt și Em. Neuman.

Înainte de a intra în abordarea propriu-zisă a scrierii, aș dori să sesizez următorul aspect formal al cărții: autorii regândesc religia iudaică pentru ca ea să fie o prezență vie și sinceră a credinței lor; acest exercițiu nu este unul de factură teoretică, el are ca principal subiect, persoana proprie a autorului în raportarea sa experială la credință, mediu și teleologic. De aceea, scrierea nu poate fi categorisită ca aparținând genului polemic, deși structurile de expresie ironică te-ar putea împinge, uneori, spre o atare impresie. Autorii nu

se rezumă la mediul religios, ei abordează socialul în integralitatea sa, de aceea formulează concluzii etice de politică și de politici economice sau aprecieri pertinente cu privire la structurile instituțional religioase și geopolitice. Putem spune că cei doi autori aveau o largă informare bibliografică dar și o excepțională experiență și competență analitică susținută de o dimensiune previzionară justă. Cu tot acest arsenal de perspective complementare, tema lucrării rămâne: iudaismul și universalitatea sa, mărturie și experiență totală.

Dialogul debutează cu o chestiune de ordin general/universal: autonomia religiei. Fără a recurge la definiții clasice, rezumându-se la introducerea în dezbatere a unor poziții contemporane, protagoniștii actului dia/crisis ne dau, astfel, posibilitatea de a înțelege faptul că religia este un act concomitent universal și personal, ea este suma totală de trăiri, evenimente morale și ipostazieri cultice, prin care persoana experiază existența reală și comunicantă a Divinității. Numai că, atunci când vorbim despre autonomie, nu spunem doar că are o lege proprie nedeterminată de alte legi, ci mărturisim faptul că această autonomie transpusă în social în chip conștient și practic (ca acte morale) generează libertatea acestuia înțeleasă ca participare la libertatea însăși a izvorului legii și al religiei. Iată de ce Religia nu este Morală și atunci, cu atât mai puțin, ea ar putea fi o anumită morală. Ea este, în sine însăși, universală, universalitatea și autonomia ei rezultând din comunicarea acesteia de la obiect/subiectul ei, de la Dumnezeu. Spiritul frivol al vremii este responsabil de amestecul unor lucruri firești, dar indiscutabil diferite. Fundamentul religiei nu ar putea fi decât moral, altminteri un misticism deviat ar sfârși prin a transforma sentimentul religios în instinct josnic. Iar complacerea în această stare duce la ceea ce Gide definește ca fiind „acceptarea sinelui așa cum el este”, fără a mai introduce vreun orizont moral sau